

KONYA KOYUNOĞLU MÜZESİNDE ROMA DÖNEMİNE AİT İKİ STEL

Arş. Gör. Nizam ABAY
Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Arkeoloji Bölümü
nizamabay21@gmail.com

Öz

Çalışmamızın konusunu Konya Koyunoğlu Müzesine bağış yoluyla gelen Roma Dönemi'ne ait 114 ve 136 envanter numaralı mezar stelleri oluşturmaktadır. Kütahya Çavdarhisar'da bulunmuş ve mermerden yapılmış olan ilk mezar stelinin üzerindeki üçgen alınlıkta kartal motifi, alınlık altındaki plaster arasındaki ana betim alanında ise *kantharos* içinden çıkarak yükselen asma yaprakları ile dallarında bulunan üzümler, bir de kadın figürüne ait olduğu düşünülen para kesesi ve çift taraflı tarak betimlenmiştir. Buluntu yeri belli olmayan diğer bir stelde ise plasterlerle desteklenmiş kemerli bir niş ve bu niş içerisinde, cepheden ayakta verilmiş bir kadın ile erkek figürü ve tercih ettikleri yerel işlikler hakkında bize bilgi sundukları eşyalar betimlenmiştir. Konya Koyunoğlu Müzesinde korunan 114 ve 136 envanter numaralı mezar stelleri işçiliği, kompozisyonu bakımından Phrygia'nın kendine özgü yerel stilini yansıtmaktadır ve figürlerin stilistik özellikleri işçilikleri de temel alınarak yapılan karşılaştırmalar sonucunda envanter numarası 114 olan mezar stelinin MS 2. yüzyılın ikinci çeyreğine, envanter numarası 136 olan mezar stelinin ise MS 3. yüzyılın ikinci çeyreğine ait olduğunu düşündürmektedir.

Anahtar Kelimeler: Konya Koyunoğlu Müzesi, mezar steli, Roma Dönemi, üzüm betimi, Phrygia.

TWO STELES FROM THE ROMAN PERIOD IN KONYA KOYUNOĞLU MUSEUM

Abstract

The subject of our study is on the grave steles which date back to the Roman Period and which came to Konya Koyunoghlu Museum via donations with the inventory number 114 and 136. On the first grave stele which was made of marble and found in Kütahya Çavdarhisar, what is depicted is eagle motif in triangular pediment and between the plaster under the pediment in the main description area are vine leaves with grapes on their branches rising through bellied *kantharos*, and also a purse and double-sided comb that is considered to have belonged to a female figure. On another stele whose findspot is unclear, what is depicted is in an arched niche supported by plasters and inside this niche is standing female and male figures with items about which they offer us information about their preferred local works. The funerary steles which have the inventory numbers 114 and 136 and which are kept in the Konya Koyunoghlu reflect the distinctive local style of Phrygia museum in the terms of composition and crafting when the stylistic features and workmanship of the figures are compared, we think that the inventory number 114 grave stele belongs to the second quarter of second century AD, and the inventory number 136 grave stele belongs to the second quarter of third century AD.

Keywords: Konya Koyunoğlu Museum, funerary stele, Roman Period, depiction of grape, Phrygia.

GİRİŞ

Bu çalışmada, Konya Koyunoğlu Müzesine bağış yoluyla gelen Roma Dönemi'ne ait iki mezar steli ele alınmıştır¹. Kütahya Çavdarhisar'da bulunmuş, mermerden yapılmış olan ilk stelin², yüzeyi yıpranmış ve bazı yerlerinde kırılmalar meydana gelmiştir. Stelin form yapısı, bir tapınağın cephesini andırır şekildedir. Üçgen alınlıklı ve bu alınlık içerisinde derin olmayan bir niş görülmektedir. Stelin ana gövdesinde ise sağ ve sol kenarlarda köşeli kesilmiş, içleri oluk şeklinde yiv bezemesi olan alçak kabartma plaster ve plasterlerin üst kısmında bezemesiz-sade, 3 silmeden oluşan başlıklar işlenmiştir. Plasterler arasında üstte bir sıra *geisopodes*, allta ise bir sıra yumurta-ok dizisi (*ovolo*) bulunmaktadır. Stelin ana gövdesi üzerindeki bezeme alanında ise *kantharostan* çıkmış asma yaprakları ve üzüm salkımları, *kantharosun* sağında ve solunda ise çift taraflı tarak ile para kesesi betimlenmiştir (fig. 1).

Stelin tapınağı anımsatır şekilde tasarlanmış olan ön cephesine benzer örnekler Anadolu'nun birçok merkezinde görülmesinin yanı sıra Phrygia Bölgesi'nde de³ karşımıza çıkmaktadır. Phrygia Bölgesi'nde üretilen bu mezar stellerinin biçimsel yapıları⁴ incelendiğinde Haspels (1971: 101), Phrygialıların yerli ahşap yapı geleneklerini kaya anıtlarının ve mezar stellerinin cephelerinde de mezar odalarının içlerinde olduğu gibi taklit ettiklerini söylemektedir. Phrygia kaya anıtlarının genel özelliklerine bakacak olursak bunlar, görkemli anıtsal cepheler, üçgen alınlıklı ve çevresindeki bezemeler olarak sayılabilir (Haspels 1971: 73, 111, 124; Naumann 1983; Roller 1988: 45,46; Sivas 1999; Berndt-Ersöz 2003). Biçim değiştirmekle birlikte Bizans Dönemi'ne kadar devam eden kaya mezar geleneği ve ayrıca anıt mezarlar aynı düşüncenin ürünü olmalıdır. Aynı zamanda özellikle Roma Dönemi ile birlikte mimari bir yapının kopyası görünümündeki mezar stelleri, lahitler ve osthokler de ölü evi fikrinin devamıdır (Waelkens 1986: 30).

Stelin biçimsel yapısıyla kıyaslama yapacağımız ilk örnek Phrygia Bölgesi'nde yer alan MS 2. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen Amorium Antik Kenti'nde bulunan mezar stelidir (Yaman 2006: 102, Lev. 54. Kat no. 53). Üçgen alınlık, sağ ve sol kenarlarda alçak kabartma plaster, plasterlerin üzerine içbükey ve dışbükey silmelerden oluşan başlıklar, sütunlar arasındaki yumurta-ok dizisi⁵

¹ Mezar stellerini çalışmama izin veren, Konya Koyunoğlu Şehir Müzesi Müdürü Sayın Hasan YAŞAR'a ve yardımcılarından dolayı aynı müzede çalışan Sanat Tarihçisi Muhammet Yaşar ÇUHADAR'a çok teşekkür ederim.

² Stel envanter no: 114, uz: 0, 77 m. gen: 0, 41 m. der: 0, 12 m.

³ Klasik Phrygia Bölgesi'nin genel olarak, doğuda Kappadokia, sonraları Galatia; güneyde Lykaonia, Pisidia Bölgeleri, batıda Mysia, Lydia, Karia; kuzeyde de Bithynia ve Paphlagonia Bölgeleri'yle komşu olduğu görülmektedir (Sevin 2001: 195).

⁴ Mezar stelleri, dış görüntü olarak belirli mimari şekilleri temsil eder, bunun yanında esas şekillerin basitleşmesiyle meydana gelen sade şekiller de görülür (Fıratlı 1965: 269).

⁵ Mezar stellerinin bir kısmı mimari yapılarla görülen dış kesimi (*geisipodes*), yumurta-ok silmesi (*ovolo*), *kyrna lotus palmet* bezemeleri içermektedir. Bunlar üretimin uzun bir sürece bağlı olduğu merkezlerde gelişmiş örnekler olarak yorumlanmıştır (Waelkens 1986: 11).

(*ovolo*) stelle birebir benzerlik gösteren formsal özelliklerdir. Bir diğer örnek Laodikeia'da bulunan MS 2. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen mezar stelidir (Pfuhl-Möbius 1977: Taf. 301, Nr. 2095). Laodikeia mezar stelinin üst kısmı üçgen alınlık formundadır. Stelin ana bezeme alanının köşelerinde alçak kabartmalı ve başlıklı plasterler ile bu plasterler arası yumurta-ok dizisi (*ovolo*) gibi bezeme özelliklerinin olması stelle yakın benzerlik olarak gösterilebilir. Bezemelerin daha çizgisel bir hal alması ve kabartmaların daha katı durumu stelimizle farklı olan yönünü oluşturmaktadır. Bir benzer örnek yine MS 2. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen Laodikeia'da bulunmuş mezar stelidir (Pfuhl-Möbius 1977: Taf. 101, Nr. 668). Üçgen bir alınlık ve bu alınlığı taşıyan ana bezeme sahasındaki karşılıklı plasterler ve bu plasterler arasındaki *ovolo* kısmı steldeki biçimsel yapıyla yakın benzerlik göstermektedir. Ancak bu plasterlerin daha alçak kabartma şeklinde verilmesi ve stel alınlığını çevreleyen simanın daha kalın oluşuyla stelimizden ayrılır. Bir başka örnek İstanbul Arkeoloji Müzesinde korunan müze envanter numarası 4085 olan mezar stelidir (Pfuhl-Möbius 1977: Taf. 311, Nr. 2180). MS 2. yüzyılın sonlarına tarihlenen İstanbul stelinin üst yapısını üçgen bir alınlık oluşturmakta, ana bezeme sahasında ise sağda ve solda olmak üzere alçak kabartmalı ve başlıklı plasterler vardır. Bu plasterler arasında ise yumurta-ok dizisi (*ovolo*) bulunmaktadır. Bu biçimsel özellikleri bakımından stelle benzeşmektedir. Yumurta-ok dizisi motiflerinin çizgisel bir bezek görünümünde detaylandırılması ve plasterlerin daha alçak kabartma da verilmesi stelimizin daha geç bir tarihte üretilmiş olduğunu düşündürmektedir. Tüm bu karşılaştırmalar ışığında envanter numarası 114 olan steli MS 2. yüzyılın ikinci çeyreğine tarihlemek mümkündür.

Mezar steli betimsel olarak incelendiğinde, üçgen alınlığın ortasında gövdesi cepheden, başı profilden verilmiş bir kartal figürü yer almaktadır. Mezar stellerinin alınlık bölümlerinde betimlenen kartal figürleri daha çok Phrygia olmak üzere İsaüria ve Lykonía bölgelerinde de yaygındır (Calder I 1928: fig. 32, 93, 113, 116, 259, 269; Calder VII 1956: fig. 32, 63, 112, 118; Haspels 1971: 159, fig. 85, 88; Pfuhl-Möbius 1977: Taf. 102, Nr. 684, Taf. 311, Nr. 2089; Yılmaz 1995: Lev. XII. no. 3, Lev. XIV, no. 6. Lev. XXVI. Msl.24). Kartal, Zeus'un temsilcisidir. Zeus, bir Yunan tanrısı olmasına rağmen, Anadolu'nun kırsal kesiminde de oldukça sevilen bir tanrı olur. Mezar ve adak kabartmaları üzerinde Zeus ikonografisiyle bağlantılı olarak kartal betimi yer alır. Genellikle kartal ile ölünün bedeni temsil edilir ve bu betimle ölünün tanrının yakınında olduğu mesajı verilmek istenir (Lochman 2003: 211). Rodenwält'a (1919: 79) göre de kartal hem Zeus'un hem de fiziki güç ve cesaretin simgesidir. Mezopotamya inancına göre yırtıcı kuşlar, özellikle akbaba ve kartallar savaşta öldürülenlerin vücutlarını delerek ruhlarını gökyüzüne çıkarırlardı (Astour 1965: 341). Suriye'nin etkisi altındaki bölgelerde kartallar, güneşin kuşu olarak kabul edilir. Kartal betimlemesi *apotheosis* (tanrılaştırma, saygı gösterme) bir işaretidir (Cumont 1917: 34). Pfuhl-Möbius ise kartalın Anadolu gömüt ikonografisinde yaygın olduğunu belirtir (1977: 500, 525). Ona göre edebi yaşamın bir sembolüdür. Ölü insanın vücut bulmasının bir simgesidir. Bazı stellerde mezar sahibinin erkek olduğunu ifade etmek için de kartal figürü

betimlenmiştir. Görüldüğü gibi kartal hem fiziki hem de manevi (öbür dünya) durumla ilgilidir. Stelin alınlık bölümünde kartal figürünün yanında küçük bir şekilde resmedilmiş elinde *kalathos* taşıyan *khiton* giymiş bir hizmetçi kadın figürü betimlenmiştir. Kadınlara ait stellerde veya kadın tarafındaki hizmetçiler çoğu halde iki elleriyle *kalathos* taşırlar. Mezar stelleri üzerinde kullanılmış sepet çeşitlerinden en yaygın olanı meyve ve yün kabı olan *kalathostur*. Tarım ürünü özelliğinden hareketle doğadaki bitkilerin ve bereketin tanrıçalarıyla özdeşleşmiş bir sembol olmalıdır. Mezar stelleri üzerinde kadınların veya hizmetçilerin *kalathos* taşıma betimlemeleri Anadolu'nun birçok merkezinde görülmesinin yanı sıra Phrygia Bölgesi'nde de karşımıza çıkmaktadır⁶. Kotiaieion'da bulunan kapı temalı mezar stelinin ana gövde üzerindeki pano içerisinde (Pfuhl-Möbius 1977: 534, Taf. 316, Nr. 2220) ve Altıntaş'ta bulunmuş Bursa Müzesinde korunan envanter numarası 23 olan mezar stelinin alınlık kısmında da *kalathos* betimine rastlanmaktadır (Pfuhl-Möbius 1977: 531, 2209, Taf.313). Stelin ana gövde üzerindeki betim alanında ise *kantharos* içinden çıkarak yükselen asma yaprakları ve üzüm motifleri görülmektedir. Oldukça kalın, plastik bir şekilde işlenmiş olan üzüm ve asma yaprakları iç-dış bükey yay yaparak yükselmektedir. Alçak kabartma olarak işlenen *kantharos*, karından başlayıp dudak kenarında biten yüksek iki kulpa sahiptir ve omuzdan genişleyip, kaideye doğru daralan form olarak betimlenmiştir. Stelde betimlenen üzüm salkımı ve asma yaprağı da mezar stelleri üzerinde sık işlenen konular arasındadır. Bolluk ve bereketin sembolü olan üzüm betiminin yaygın olması bölgede yaşayan insanların bağıcılıkla uğraştığını göstermesinin yanı sıra Dionysos kültürüyle de ilişkili olduğunu düşündürmektedir. Dionysos bir şarap ve doğa tanrısıydı. Onun simgelediği asıl büyük kuvvet doğanın kendisi değil, insanla doğa arasında bir ilişki, insanı doğanın sırlarına erdiren büyümlü bir güçtü. İşte bu doğa sırlarına ve gücüne ermek, yani tanrılaşmak, insan için ulaşımı en çok özlenen aşamaydı ki Dionysos bu amaca varmanın yolunu herkes için kolayca açmıştı; bu yol şarap ve sarhoşluktu. Dionysos'la ilgili öykülerin bazıları onun asma dikip yetiştirdiği, insanlar arasında, asma yetiştirmeyle ilgili bilgileri ve kendisine tapınmayı yaymak için dünyayı dolaştığını anlatır. Bu yüzden Dionysos tasvirlerinde çoğu kez Dionysos kültürüyle ilişkili *kantharos*, asma yaprakları ve üzüm betimlenmektedir. Dionysos, bir Anadolu tanrısı olarak kabul edildiğinde; onun, tarımın özellikle üzümün oldukça yaygın olduğu bir bölgede doğa tanrısı kültürüyle tapınım görmesi oldukça doğaldır. Stelde ana bezeme sahasında da görülen bu kompozisyon şemasının benzer örneklerini Anadolu'nun birçok bölgesinde görülen Dionysos kültürünü kanıtlayan arkeolojik bulgularla örneklemeye çalışacağız. Arkaik, Klasik ve Helenistik Dönem'den kalma birçok sikkede üzüm ve asma yaprağı figürü kullanılmıştır. Sikkelerin ön yüzünde paranın basıldığı kentin simgesi olarak kentin kutsadığı tanrı, mitolojide geçen bir figür ya da doğal zenginliği gösteren yöresel bir ürün yer alırdı. Arka yüzde ise tanrıyı simgeleyen bir atribüs bulunurdu. Örneğin; ön yüzünde Dionysos bulunan

⁶ 10 stelde ana bezeme üzerinde Kat. no. 35, 37, 84, 170, 171, 179, 193, 217, 251) ve 234'te alınlıkta *kalathos* veya yün sepeti gösterilmiştir (Fıratlı 1965: 298).

paraların arka yüzlerinde üzüm salkımı, asma yaprağı ya da *kantharos* betimlenmiştir. Karia, Tenedos ve Soloi sikkeleri üzüm figürlü sikkelere örnek olarak verilebilir (Tekin 1997: 113). Arkaik Dönem'e ait Roma Müzesinde korunan *kylixin* gövdesi üzerindeki siyah figür tekniğinde, *diphros* üzerinde oturmuş Dionysos ve iki yanında *maenadlar* betimlenmiştir. Dionysos elinde yüksek çift kulpu olan bir *kantharos* tutmaktadır. *Kantharos* içinden çıkan asma yaprakları ise iki yana simetrik bir şekilde açılmış olup dallarında üzüm salkımları ile betimlenmiştir (Isler-Kerényi 2007: 186. fig. 115). Pergamon'da Dionysos'a ait bir kült odasında bulunmuş olup Augustus zamanına tarihlenen Arkbiboukolos Heroides tarafından Dionysos Kathegemon'a sunulan adak steli üzerinde çift kulplu bir *kantharos* içinden çıkararak iki yana simetrik bir şekilde açılan asma dalları spiraller çizerek uzanmaktadır. Asma dalları uçlarda yaprak ve üzüm salkımları ile sonlanmaktadır (Radt 2002: 197, fig. 141). MS 133/134 yılına tarihlenen Troas'ta Dionysos'a adanmış bir sunak üzerinde *kantharos* içinden çıkan ve kulplara bağlanan asma yaprakları betimlenmiştir (Öztürk 2010: 158, fig. 33). Benzer bir örnek Knidosta bulunan MS 2. yüzyıla tarihlenen bir kandilin *discusu* üzerinde görülen yüksek çift kulpu olan *kantharos* kap formu betimlenmiştir. *Kantharos* içinden çıkıp yanlara doğru kavis yaparak inen asma yaprakları ve dallarında üzüm betimlenmiştir (Bailey 1988: 345, Lev. 86. fig. 59). Stelin ana bezeme sahasında görülen bir diğer betim ise *kantharosun* sağında ve solunda görülen, kadına ait olduğunu belirten sık dişli olmak üzere uzun ve iki taraflı olan tarak ile kese betimidir. Wujewski'ye (1991: 20) göre daha çok kadınlara ait mezar stellerinde karşımıza çıkan tarak betiminin süsleme ve steli kişileştirme özelliğinden ziyade birtakım sembolik anlamlar taşıdığı düşünülmektedir. Antik kaynaklardan öğrendiğimiz kadarıyla ölümler için saçını yolma veya bir tutamını ölünün yanına bırakma geleneği bulunmaktaydı (Homeros 2013: 135, 141-153). Mezar ikonografisinde saç yeniden doğuşun ve ölümden sonra ihtiyaç duyulan dirilmenin gücünü simgelemektedir. Burada ileriye sürülen düşünce saçın devamlı uzayan, kendini yenileyen yapısından hareketle ölümsüzlüğü tarak motifiyle somutlaştırmaktır (Wujewski 1991: 20). Stelde görülen bu eşya betim örnekleri karşımıza daha çok MS 2. ve 3. yüzyıl "Phrygia Tipi" Roma Çağ'ı kapı temalı mezar stellerinde rastlanır (Fıratlı 1965: 299).

Konya Koyunoğlu Müzesinde sergilenen 136 nolu envanter numarasına sahip kireç taşından yapılmış diğer bir mezar stelinde⁷ ise tepe akroteri olan üçgen bir alınlık içerisinde iki plaster tarafından taşınan kemerin çevrelediği niş yer almaktadır. Niş kısmının içinde yer alan betim sahası içinde ayakta ve cepheden bir kadın ile bir erkek ve bunlara ait eşyalar yer almaktadır. Stelde yer yer aşınmalar ve kırıklar görülür. Stelin alt tarafı yazıtların hemen altından kırık ve kayıptır. Stelin arşitrav ve ana gövdesi üzerinde ise 4 satırlık yazıt yer almaktadır⁸ (fig. 2).

⁷ Stel envanter no: 136, yük: 0, 50 m. gen: 0, 30 m. der: 0, 10 m.

⁸ Yazıt: Yazar tarafından çevrilmiştir. Harf yük: 0, 3 m, gen: 0, 2,5 m.

μανησ και πετρωνιος

γαιω πατρι μνημη

χαριν και δουδαμε

τριζοσε

Çevirisi: Manes ve Petronios. Babam Gaius ve Doudoumis Trizose anısına diktirdi.

Stelin biçimsel özelliklerine baktığımızda üst bölümde üçgen bir alınlık ve palmet bezemeli tepe akroteri⁹ görülür. Tepe akroterinin üzerinde bulunan tam palmet süsü ve kemerin etrafını çevreleyen palmet yaprakları betimi alçak kabartma olarak verilmiştir. Bu üçgen alınlık içerisinde ise iki plaster tarafından taşınan kemerli bir niş görülmektedir. Mezar stelinin üzerinde bu şekilde tasarlanan mimari yansımalara benzer örnekler daha çok karşımıza Phrygia Bölgesi'nde çıkmaktadır. İlk karşılaştırma örneği MS 3. yüzyıla tarihlendirilen Kotiaieion'da bulunmuş olan mezar stelidir (Pfuhl-Möbius 1977: Taf. 95. Nr. 598). Plasterlerle desteklenmiş bir kemer yapısı onunda üstünde bitkisel bezemelerle süslenmiş bir üçgen alınlık ve kırılmış bir tepe akroteri vardır. Bu formsal özellikleri ile stelimize benzerlik göstermektedir. Bir diğer örnek yine Kotiaieion'da bulunmuş olan MS 3. yüzyılın başlarına tarihlenen mezar stelidir (Pfuhl-Möbius 1977: Taf. 78, Nr. 479). Stelin üst bezeme sahasında tıpkı 136 envanter nolu stele benzer bir şekilde plasterlerle desteklenmiş kemerli bir niş yapısı ve kemerli yapı üzerinde bitkisel bezemelerle süslenmiş bir üçgen alınlık ile tepe akroteri yer almaktadır. Ancak steldeki figürlerin elbise kıvrımlarının daha yumuşak detaylandırılışı ve figürlerin dinamik işlenmesi stelimize göre ayrılan yanını oluşturmuştur. Yine bir diğer örnek de Kotiaieion'da bulunmuş İstanbul Arkeoloji Müzesinde korunan envanter numarası 2162 olan mezar stelidir. MS 3. yüzyıla ait Kotiaieion stelinin üst yapısında sütunlarla desteklenmiş kemerli bir niş yapısı ve bunun üstünde bitkisel süslemeleriyle yer alan tepe akroteri stelle benzerlik gösteren yanındır. Ancak stelimize üzerinde betimlenen bitkisel süslemelerin daha yüksek bir kabartmada işlenmesi ve bezeme hatlarının derin oyuklu detaylandırılışı Kotiaieion stelinden ayrılan yönlerini oluşturmaktadır. Karşılaştırma yapılacak bir diğer örnek yine Kotiaieion'da bulunmuş olan mezar stelidir. Diğer örneklerde de bahsettiğimiz formsal özellikler gibi sütunlarla desteklenmiş kemerli bir niş yapısı ve bunun üzerinde bitkisel süslemeleriyle üçgen bir alınlık ve tepe akroteri yer almaktadır (Pfuhl-Möbius 1977: Taf. 94, Nr. 597). Bu formsal özellikleriyle stelle yakın benzerlik göstermektedir. Başka bir örnek Aizanoi'da bulunmuş kapı temalı *naiskos* formlu mezar stelidir (Bozoğlu 2010: 107-108, Kat. no. 9, Lev. 10). Stelin ana gövdesinin her iki yanında köşe plasterleri işlenmiştir. Üst kısımda ise

⁹ Çoğu kez orta akroter olarak işlenen palmet bezemesinden çıkan ince-çiçekli- filiz yan palmetlere doğru ilerler. Dal üzerinde çiçek betimi başlangıçta nadir görülür. Daha sonra, MS 135'ten itibaren, bu gelişir ve dala paralel şekilde kıvrılarak ilerler (Başaran 1995: 65-69).

bu plasterlerin taşımış olduğu uçlu üçgen bir alınlık içine oturtulmuş kemerli niş yapısı ve bu niş yapısının üzerinde palmet yaprakları betimiyle çalışmamıza konu olan stelin üst bölümüyle formsal olarak benzemektedir. Bir başka örnek Aizanitis'te bulunmuş formlu mezar stelidir (Bozoğlu 2010: 107-108, Kat. no. 13, Lev. 14). Stelin ana gövdesi üzerinde her iki yanda işlenmiş köşe plasterleri ve bu plasterlerin taşımış olduğu üçgen bir alınlık içine yerleştirilmiş kemerli niş yapısı ve kemerli alınlığın üzerinde orta akroter görülmektedir. Bu biçimsel yapısıyla 136 envanter nolu stelle yakın benzerlik içinde olduğu görülmektedir. Tüm bu biçimsel karşılaştırmalar ışığında 136 envanter nolu steli MS 3. yüzyılın ikinci çeyreğine tarihlenmek mümkün olmakta ve buluntu yeri belli olmayan bu stelin Phrygia Bölgesi'nde bulunan bir atölyede üretilmiş olabileceğini düşündürmektedir.

136 envanter nolu steli betimsel olarak incelediğimizde ise kemerli niş içinde cepheden, sağda ayakta duran erkek figürü görülmektedir. Figür *khiton* üzerine manto giymiş, saç başına peruk gibi geçmiştir. Baş vücutuna oranla büyüktür. Yüz ayrıntıları stilize olarak yapılmış, ayakları küçüktür. Sağ kol dirsekten kırılarak göğüs üzerinde dururken sol kol ayaklarının üzerinde durmaktadır. Eller büyük, parmaklar düzdür. Kolları bileklerine kadar manto içinde kalmıştır. Elbise kıvrımları birbirine paralel ve kaba olarak yapılmıştır. Mezar stelleri üzerinde betimlenen ve steldeki figürle aynı tipte mantolu erkek figürlerini Pfuhl-Möbius "Normal Tip" olarak sınıflandırmıştır (1977: 61, 90)¹⁰. Yaylalı (1979: 46-47,74-75; 1981: 482) tarafından yapılan sınıflandırmada bu tipteki figürler genel olarak "A Tipi" olarak adlandırılmıştır. Steldeki erkek figürünün duruş ve manto tipi dikkate alındığında benzer figür tiplerini Phrygia ve İsauria stellerinde görmekteyiz. İlk karşılaştırma örneği MS 3. yüzyılın başlarına tarihlenen Kotiaieion'da bulunmuş olan mezar stelidir (Pfuhl-Möbius 1977: Taf. 97, Nr. 638). Kotiaieion stelinde görülen erkek figürünün duruşu, saçın başa peruk gibi takılmış olarak gösterilmesi, gözler ve ellerin ise iri bir şekilde betimlenmesi steldeki erkek figürüyle benzerlik gösteren özellikleridir. Ancak steldeki erkek figürünün hareketsiz ve şematik olarak verilmesi, vücudun orantısız yapılması, elbise kıvrımlarının daha çizgisel ve katı olması stelimizi biraz daha geç bir tarihe götürmektedir. Karşılaştırma yapılacak diğer örnekler İsauria Bölgesi'nde bulunmuş mezar stelleridir (Yılmaz 1995: Lev. XX, Kat. No. 12, Lev. XXII, Kat. No. 15, Lev. XXIV, Kat. No. 20). İsauria stellerine bakıldığında erkek figürlerinde saçların tıpkı peruk gibi başa takılmış olduğu görülmektedir. Gözler iri, elbise kıvrımları ise çizgisel şematik bir şekilde işlenmiştir. Vücudun orantısız ve hareketten yoksun işleniş gibi saydığımız tüm bu özellikler stelle birebir benzeyen yanlarıdır. Her iki stelde de betimlenen figürlerin bu stilistik benzerliği MS 3. yüzyılın ortalarına tarihlenen İsauria mezar stelleriyle, stelin aynı tarihlerde üretilmiş olduklarını akla getirmektedir. Mezar stellerinde mezar sahibinin günlük hayatta ihtiyaçlarını gidermek için kullandıkları eşyalar da betimlenmiştir. Stelimizin ana bezeme

¹⁰ Bu tipin Terrakottalar üzerindeki örnekleri MÖ 3. yüzyıl başlarından itibaren görülmeye başlanır. Terrakotta örnekleri için bk. Winter 1903: 240 Fig. 1, 10 özellikle 6 ve 10.

alanında erkeğin sağında, üzerinde bir kadeh (içki kabı) olan üç ayaklı bir masa¹¹, masanın altında ise bir *amphora* bulunmaktadır. Masanın üst tarafında ise bir tarafı balta olan kazma¹² yer almaktadır. Stelde görülen bu eşya kompozisyonu genelde Phrygia coğrafyasına özgü olup, çiftçilikle ilgili bir yaşam sürüldüğünün kanıtı olarak karşımıza çıkan ipuçlarıdır (Pfuhl-Möbius 1979: Taf. 172, Nr. 1136, Taf. 173, Nr. 1153, Taf. 310, Nr. 2165, Taf. 325, Nr. 2306, Taf. 325, Nr. 2302).

Solda ayakta duran kadın figürü, *khiton* üzerine başını da örten bir manto ile betimlenmiştir. Figürün manto altından görünen saçları ortadan ikiye ayrılmış olup yanlara taranmıştır. Yüz ayrıntıları stilize olarak verilmiş başı vücuda oranla büyük yapılmıştır. Yüzü yuvarlak ve dolgun, gözleri iri ve parlaktır. Steldeki kadın figürünün sağ kolu dirsekten kırılarak mantonun içine sarılı bir şekilde göğüs üzerinde dururken sol kol ayaklarının üzerinde durmaktadır. Sağ omzunun gerisinden gelen stilize kıvrımlar çapraz bir şekilde aşağıya doğru paralel çizgiler oluşturmaktadır. Manto altındaki *khiton* ise dikey çizgilerle ayak bileklerine kadar inmektedir. Stelde "normal tip" olarak betimlenen kadın figürüne benzer örnekler MS 3. yüzyılın ikinci çeyreğine tarihlenen Kotiaieion'da bulunmuş mezar steli örnek gösterilebilir (Pfuhl-Möbius 1979: Taf. 95, Nr. 92). Kotiaieion stelinde betimlenen kadın figürünün yüzleri aşınmış, alta *khiton*, üstte ise manto ile betimlenmiştir. İki stelde de *khitonun* kıvrımları çizgisel verilmiş ve kadın figürü manto saçlarının ön kısmını açıkta bırakacak şekilde betimlenmiştir. Figürde sağ el göğüste sol el ise bel hizasındadır. Hareketin katılaşması elbise kıvrımlarının oldukça şematik işlenmesi ve vücut proporsiyonlarındaki oranlamanın uyumsuz oluşu her iki stelde de ortak özellikler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu gerekçeler her iki stelin de birbirine yakın tarihlerde üretilmiş olduğunu akla getirmektedir. Stele benzer bir başka örnek İsauria'da bulunmuş olan bir mezar stelinde karşımıza çıkmaktadır (Pfuhl-Möbius 1979: Taf. 97, Nr. 638). İsauria stelinde betimlenen kadın figüründe ellerin ve kolların duruşu normal tipoloji içerisinde görülmektedir. Elbise kıvrımları oldukça şematik ve katı bir şekilde işlenmiştir. Vücut elbise altında kaybolmuş olup hareketsiz durmaktadır. Tüm bu sayılan özellikler stelle yakın benzerlik oluşturmaktadır. MS 3. yüzyılın ikinci çeyreğine tarihlenen İsauria steliyle yapılan bu karşılaştırmalar sonucunda ortaya çıkan benzer özellikler bu stellerin aynı dönemde üretildiğini akla getirmektedir. Kadının solunda ise ev içindeki günlük işlere işaret etmekte olan bir yün sepeti¹³ ve onun üzerinde yün eğirmeye yarayan iğ ve öreke bulunmaktadır. Wujewski'ye göre (1991: 14) sepet, iğ, örekeyle

¹¹ Genelde klineli sahnelerde karşımıza çıkan masalar çoğunlukla yuvarlak ve ayaklı olup ayakları hayvan bacağı biçiminde işlenmiştir. Yayvan kavisli bacaklarda, çoğu kez uzunlamasına plaka destekli ya da desteksiz gergiler vardır. Mezar kabartmalarında masaların ayakları çoğu kez aşırı stilize edilmiştir ve formun ağır ya da hafif olması durumuna göre aslan, panter, boğa, teke, geyik, ceylan bacağı şeklindedir (Pfuhl-Möbius, 1977: 363; 1979: 364).

¹² Tarım, hasat ile ilgili betimlemelerde orak ve kazma gibi bağ bahçe aletleri görülmektedir (Pfuhl-Möbius 1977: 542).

¹³ Kadınlar için kullanılan içi yün sepetinin ölen kadının ruhunu taşıyan kap olduğu ya da ev içindeki günlük işlerini, doğurganlığını, çalışkanlığı ve mükemmeliyeti ile ilişkili olduğu düşünülmektedir (Newbold 1925:365; Wujewski 1991: 13-15).

beraber hamaratlığın, titizliğin sembolüdür. Sepet ayrıca tahıl ve meyve ürünlerinin mevsimsel sembolüdür. Phrygia Bölgesi'nde, Aizonai (Bozoğlu 2010: 107-108, Kat no. 9, Lev. 10) Aizanitis'te (Bozoğlu 2010: 113-127. Kat no. 18, Lev. 17, Kat no. 20, Lev. 19, Kat no. 22, Lev. 21, Kat. no. 29, Lev. 28, Kat no. 30, Lev. 29) kapı temalı mezar stellerinde özellikle karşımıza çıkan bu betimlemeler, figürün günlük hayatta yapmış olduğu iş etkinliği hakkında ipucu vermektedir.

SONUÇ

Mezar stellerinin insan yaşamındaki farklı süreçleri belirlemeyle ilgili olarak iğ, öreke gibi nesnelere taşınmaları göz önüne alındığında çalışmamıza konu olan stellerdeki tasvirlerde önceliğin estetik kaygı olmadığını aksine stel betimlemelerinin mümkün olduğunca en ucuz yoldan kendini ifade etme aracı olarak kullanıldığını göstermektedir. 136 envanter nolu mezar stelinin üst betim sahasında görülen eşyalar ve ana betim sahasında görülen yazıttan anlaşılacağı üzere stelin karı koca çiftine ait olduğunu ifade etmektedir. 114 envanter nolu mezar stelinin ana betim sahasında görülen tarak ve para kesesi bezemesi kadın uğraşlarına ait nesnelere olduklarından kadın mezarları üzerinde yer alır. Stelin betim sahasında görülen üzüm ve asma yaprakları¹⁴ motifleri bize mezar sahiplerinin geçim kaynaklarından bir tanesinin ve belki de en önemlisinin şarap üretimi olduğu yönündeki görüşe katkı yapması anlamında dikkate değerdir.

Stellerde, taşranın özgün kompozisyon ve biçimlendirme tarzını tekrarlamaya başlayıp kendisi için dinamik olan öğelere daha az yer vererek yerel stil olarak tanımladığımız olgusuyla karşılaşmaktayız. Taşranın etkisi kuşkusuz popüler normları fazla dikkate almamasındadır. İşçiliğin kalitesiz oluşu, stel malzemesinin tabiatı gereği oldukça yıpranmış olması, farklı algılamalar nedeniyle tarihlemeyi zorlaştırmakta veya önerilen tarihlemeleri de tartışılır kılmaktadır. Ancak hem stel hem de figür tipleri açısından yukarıda yapılan stilistik karşılaştırmalar sonucunda envanter numarası 114 olan mezar stelinin MS 130 - 140 civarına, 136 envanter nolu stelin ise MS 230/240 tarihinde yapıldığını düşündürmektedir.

Stellerin biçimsel özellikleri, betimlenen öğeleri, bezemelerin alçak kabartma oluşu, erkek ve kadın figürünün stil özellikleri gibi değerlendirmeler ışığında çalışmamıza konu olan stellerin genel yapı olarak Phrygia stellerinin etkisinde üretim yapan bir atölyede yapıldıklarını akla getirmektedir.

¹⁴ Waelkens bu durumla ilgili olarak, mezar stelleri üzerindeki bitkisel bezeklerin, bir kentin ve çevresinin florasıyla ilgili olduğunu belirtmiştir (Waelkens 1986: 11).

SUMMARY

In this study we examined two grave steles belonging to the Roman period that are registered to Konya Koyunoğlu Archaeological Museum inventory. These artifacts were made of marble and lime stone in the Roman period of local artistic production, and they provide us information about preferred topics and local functions. First, an evaluation was made about the stylistic (form) properties of our steles. For example, the front face of the 114 stele was made in such a way that resembles a temple. We can see similar examples of our stele types in the light of comparison more Roman period in Phrygia, though few in the region of Isauria and Lykonía.

Another evaluation subject is for descriptive characteristics of our steles. In the pediment site of our grave stele with number 114, a woman is seen carrying baskets of wool and the eagle figure, in the main decoration of the area under the pediment there are vine leaves coming from a bellied *kantharos* and the depiction of grape. A double-sided comb and a money bag in the left and right of this *kantharos*. Are depicted. In the section of the pediment of our grave stele with inventory number 136, there were observed as seen as “Normal Type” woman and man with depiction of items belonging to them (spindle, distaff, axe, goblet cup, three-legged table and under the table amphora) The scientific properties of the figures in these grave steles have been examined in the light of the comparisons by performed stylist. The inventory number 114 grave stele belongs to the second quarter of second century AD, and the inventory number 136 grave stele belongs to the second quarter of third century AD. Therefore, as a result of all these assessments performed, our stele is similar to Phrygian steles in terms of form features, figure type and the style features. This shows that our stele was probably made by a Phrygian master or in the local workshop which was influenced by the Phrygian stele style.

KAYNAKÇA

- ASTOUR, Michael Cera (1965). *Hellenosemitica*. Holland: Leiden.
- BAILEY, Donald Michael (1988). *A catalogue of the lamps in the British Museum Roman provincial lamps*. London: British Museum.
- BAŞARAN, Cevat (1995). *Anadolu mimari bezemeleri Roma Çağı Lotus-Palmet ögesi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayını.
- BERNDT ERSÖZ, Susanne (2003). *Phrygian Rock-Cut Shrines and Other Religious Monuments: A Study of structure, function and cult practice*. Stockholm: Stockholm University Press.
- BOZOĞLU, İsaf (2010). *Aizanoi Antik Kenti Kapı Biçimli Mezar Taşları ve Bezemeleri*. Yüksek Lisans Tezi. Mersin: Mersin Ü.
- CALDER, William Moir (1928). *Monumenta Asiae Minoris Antiqua I*. Manchester: London Press.
- CALDER, William Moir (1956). *Monuments from Eastern Phrygia, MAMA 7*. Manchester: Published in Association with the Manchester University Press.
- CUMONT, Franz (1917). *Laigle Funeraire d' Hierapolis et L' Apotheose des, Empereurs. Etudes Syriennes*. Paris: A. Picard. 34-118.
- FIRATLI, Nezh (1965). "İstanbul'un Yunan ve Roma Mezar Stelleri". *Bellekten XXIX* (114): 263-328.
- HASPELS, Caroline Hevriette (1971). *The Highlands of Phrygia Sites and Monuments*. New Jersey: Princeton University Press.
- HOMEROS (2013). *Ilyada*. çev. Azra Erhat-A. Kadir. İstanbul: Can Yay.
- ISLER-KERÉNYİ, Cornelia (2007). *Dionysos in archaic Greece. An 2007 understanding through images (Religions in the Graeco-Roman world, 160)*. Leiden: Boston.
- LOHMANN, Tomas (2003). *Studien zu kaiserzeitlichen Grab- und Votifreliefs aus Phrygien*. Basel: Art Print.
- NAUMANN, Friederike (1983). *Die Ikonographie der Kybele in der phrygischen und der griechischen Kunst*. Tübingen: Wosmuth.
- NEWBOLD, Romaine (1925). "The Eagle and the Basket on the Chalice of Antioch". *America: American Journal of Archaeology* (29): 379.
- ÖZTÜRK, Bülent (2010). *Roma İmparatorluk Çağı Küçük Asyası'nda Dionysos Kültü*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yay.
- PFUHL, Ernst-MÖBIUS, Hans (1977). *Die Ostgriechischen Grabreliefs, I*. Mainz: Verlag Philipp von Zabern.

- PFUHL, Ernst-MÖBİUS, Hans (1979). *Die Ostgriechischen Grabreliefs*, II. Mainz: Verlag Philipp von Zabern.
- RADT, Wolfgang (2002). *Pergamon, Antik Bir Kentin Tarihi ve Yapıları*. İstanbul: Yapı Kredi Yay.
- RODENWALT, Gerhart (1919). "Zeus Bronton". *Jahrb. d. kais. deutsch. arch. Inst.* 34, 79.
- ROLLER, Lynn E. (1988). "Phrygian Myth and Cult". *Source*, VII/3-4: The University of Chicago Press. 43-50.
- SEVİN, Veli (2001). *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası I*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- TEKİN, Oğuz (1997). *Antik Nüvizmatik ve Anadolu (Arkaik ve Klasik Çağlar)*. İstanbul: Kanaat Matbaası.
- TÜFEKÇİ SİVAS, Taciser (1999). *Eskişehir-Afyonkarahisar-Kütahya İl Sınırları İçindeki Phryg Kaya Anıtları*. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- WAELEKENS, Marc (1986). *Die Kleinasiatichen Türsteine: Typologische und Epigraphische Untersuchungen der Kleinasiatichen Grabreliefs mit Scheirtü*. Mainz: Philipp von Zabern.
- WINTER, Franz (1903). *Die Typen der figurlichen terrakotten*, Band III, II. Teil: Berlin.
- WUJEWSKI, Tomasz (1991). *Anatolian Sepulchral Stelae in Roman Times*: Poznań Uniwersytet im.
- YAMAN, Hüseyin (2006). *Amorium Antik Kenti Mezar Stelleri*. Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale: Onsekiz Mart Ü.
- YAYLALI, Abdullah (1979). *Hellenistik Devir İzmir Kökenli Figürlü Mezar Stelleri*. Doçentlik Tezi. Erzurum: Atatürk Ü.
- YAYLALI, Abdullah (1981). "Hellenistik Devir İzmir Mezar Stelleri". *IX. Türk Tarih Kongresi*. Ankara: 473-489. Lev. 229-234.
- YILMAZ, Mustafa (1995). *Heykeltraslık Açısından İsaoria Bölgesi Figürlü Mezar Anıtları*. Doktora Tezi. Konya: Selçuk Ü.

EKLER

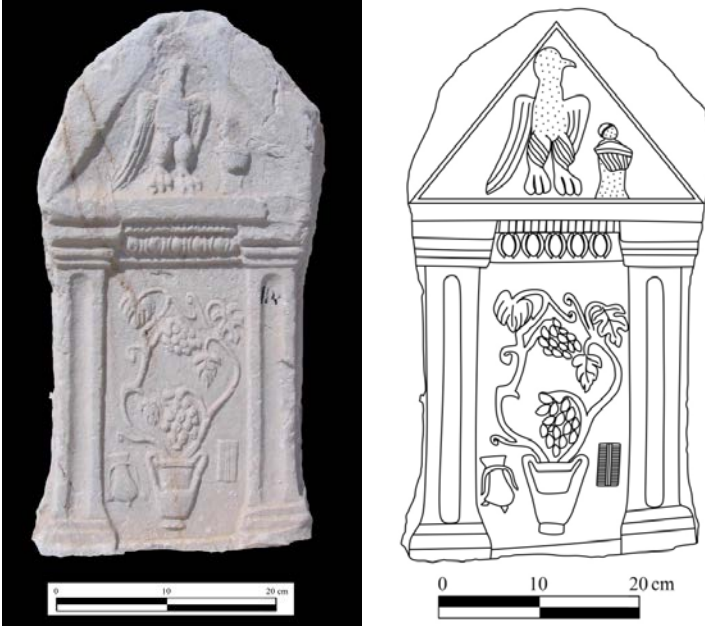

Fig. 1: 114 envanter nolu mezar steli (Fotoğraf ve çizim: N. ABAY).

Fig. 2: 136 envanter nolu mezar steli (Fotoğraf ve çizim: N. ABAY).